IMAGINEA TRANSILVANIEI ÎN SPANIA ÎN SECOLUL AL XVII-LEA: UN AVIZ, O CRONICĂ ȘI O PIESĂ DE TEATRU[1]

Oana Andreia SÂMBRIAN
Cercetător științific III dr.
Academia Română,
Institutul de Cercetări Socio-Umane, Craiova
oana.sambrian@gmail.com

Abstract:

The image of Transylvania in Spain in the 17th century was extremely complex because of the Thirty Years War (1618–1648) that changed the European structure of power. If during the 16th century, Transylvania and Spain had had a relationship of collaboration, the beginning of the subsequent century brought a dramatic change. This complex image can be achieved through the analysis of different types of documents, such as an avvisi, a chronicle and a play.

Key words: Spain, Trasylvania, 17th century, image, alterity.

Relațiile româno-spaniole reprezintă un subiect extrem de puțin abordat în istoriografie, motivele putând varia de la bariera lingvistică până la dificultatea cu care se obțin încă multe dintre surse, catalogate în așa manieră încât este necesară parcurgerea unei cantități însemnate de materiale până la identificarea informației dorite, ceea ce încetinește foarte mult compilarea detaliilor. În cei aproape zece ani de când m-am aplecat pentru prima dată asupra relațiilor româno-spaniole am identificat diverse tipuri de surse prin a căror analiză suntem în măsură să întocmim o imagine complexă a reflectării spațiului românesc în imaginarul iberic. Aceste surse se găsesc în strânsă legătură cu modul în care informația circula în secolul al XVII-lea, principala perioadă de al cărei studiu m-am ocupat. În momentul în care un eveniment se producea, indiferent de natura sa – militară, economică, culturală –, acesta era mai întâi preluat de o formă primitivă a ziarelor, denumite „relaciones de sucesos" sau „avvisi", foi volante tipărite cu

[1] Dedicăm această lucrare celei de-a 150-a aniversări a Academiei Române.

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

precădere la Sevilia, de unde ulterior se răspândeau în întrega Spanie. Urmând firul transmiterii informației, aceasta era culeasă de către **cronicarii** ce aveau acces la deja amintitele proto ziare și zugrăvită în scrierile lor. Din respectivele cronici și/sau tot din proto ziare se inspirau de multe ori și **scriitorii**, care încheiau cercul transmiterii informației, popularizând-o în rândul marelui public. Dintre toate genurile literare, cel mai eficient a fost teatrul, care a reușit să ajungă prin intermediul piesei reprezentate la un număr mare de persoane, mai mult sau mai puțin școlite. Crearea teatrului de masă de către Lope de Vega la începutul secolului al XVII-lea a avut o mare influență în transmiterea mesajului propagandistic pe care curtea sau nobilii spanioli doreau să îl inoculeze supușilor.

Considerăm că toate cele trei etape expuse sunt esențiale în vederea articulării corecte a informației, motiv pentru care în lucrarea noastră ne-am hotărât să expunem câte un exemplu din fiecare referitor la modul în care imaginea Transilvaniei a prins contur în imaginarul spaniol pe parcursul secolului al XVII-lea, axându-ne cu precădere pe intervalul 1618–1648 când s-a desfășurat războiul de treizeci de ani, unul dintre evenimentele definitorii ale acelui veac.

Pentru cei mai puțin familiarizați cu avizele și cu proporția în care istoricul se poate încrede în acest tip de sursă, putem afirma că ele reprezintă prima tipologie de ziar, având în vedere asemănările estetice și funcționale existente între aviz și ziar. Astfel, putem observa asemănări în ceea ce privește formatul (știri precedate de un titlu mare, informativ și deseori de imagini ce ilustrează faptele prezentate), stilul de redactare ce se dorește cât mai aproape de adevăr (se prezintă locul și data evenimentelor), distribuția stradală sau periodicitatea apariției (Baena și Casas 2013: 2). O altă trăsătura ce ne permite să considerăm avizele ca o formă primitivă de presă este funcția lor pur informativă, conținutul variind de la știrile serioase de tip politic, militar, ceremonii de curte și procesiuni religioase la cele populare, mare parte dintre ele având multe în comun cu actuala presă de scandal (Baena și Casas 2013: 2). Majoritatea avizelor au fost tipărite între secolele XVII–XVIII, ceea ce a coincis cu dezvoltarea tiparnițelor, motiv pentru care constituie o bună sursă de informație despre războiul de treizeci de ani.

Victoria Campo era de părere că avizele reprezintă „mesaje ideologice, toate putând fi considerate politice și sunt susceptibile de a fi analizate ca fruct al momentului istoric, și, *in extenso*, politic, în care au fost redactate, publicate și difuzate" (Campo 1996: 9). Díaz Noci rezumă foarte bine modalitatea în care se propagă informația, argument asupra căruia am insistat în mai multe ocazii, dând propria variantă, destul de apropiată de schema lui Noci: „de la eveniment la știre, de la știre la sărbătoare, de la

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

oralitate la tiparniță" (Díaz Noci 2003: 131). De fapt, termenul utilizat în limba spaniolă pentru denumirea avizelor, „relaciones de sucesos" („relatare de întâmplări") rezumă extrem de bine juxtapunerea dintre cele două dimensiuni ce compun avizele: aspectul oral (întâmplarea) și codificarea acesteia în formă scrisă (relatarea). Între momentul în care se produce evenimentul și cel în care se redactează detaliile legate de acesta, distanța în timp este minimă, ceea ce conferă sursei un grad mai mare de acuratețe, poate cel mai mare alături de corespondență, întrucât, pe măsură ce relatarea se distanțează în timp, cu atât este mai probabil să apară inadvertențe de ordin istoric, manifestate prin alterări ale conținutului de genul inversării ordinii cronologice a evenimentelor.

Unul dintre avizele relevante referitoare la războiul de treizeci de ani și la imaginea Transilvaniei este *Exhortación hecha al cristianísimo rey de Francia y de Navarra, Luis decimotercio, hecha con toda fidelidad, humildad y verdad, traducida de francés en latín y después en castellano (Sevilla, 1626) /Atenționare făcută creștinului rege al Franței și al Navarrei, Ludovic al XIII-lea, cu toată credința, umilința și adevărul, tradusă din franceză în latină și mai apoi în spaniolă*, un document care ne-a atras atenția din mai multe puncte de vedere. Pe de o parte, deoarece încă din perioada premergătoare războiului franco-spaniol (1635–1648) monarhului francez i se atrăgea atenția într-un mod mai mult sau mai puțin diplomatic cu privire la o problematică extrem de delicată, și anume politica externă și setul de alianțe pe care fiecare stat în parte se lupta să le aibă. Astfel, documentul își exprima totala dezavuare față de alianța pe care Franța o încheiase cu Țările de Jos (tratatul de la Compiegne din 20 iulie 1624), considerându-i pe aceștia din urmă principalii atâțători ai războiului. Totodată, semnatarul documentului îl avertiza pe Ludovic al XIII-lea să se teamă de pedeapsa divină pentru această alianță:

> (trad.) Intriganții și susținătorii acestei conspirații și alianțe sunt olandezii, cei care au dat startul rebeliunii în acest regat, oameni care își petrec viața furând pe mare și pe uscat și a căror profesie este să fie un refugiu al tuturor insultelor, sectelor și religiilor stricate ale lumii, spre întinarea singurei și adevăratei religii catolice; după, i-au cerut sprijin dușmanului fără limite al creștinătății, Turcul, și uneltei sale false și prefăcute, Gaborul, și cel mai rău este faptul că până și consilierii Măriei Voastre au încercat să îl atragă pe acest Gabor pentru a semăna moarte, distrugere și nenorocire prin trădare[2].

[2] „Los muñidores y solicitadores desta conspiración y alianza son los holandeses, los cuales son también el principio de todas las rebeliones deste reino, gente cuya vida es robar por la mar y la tierra y cuya profesión ser refugio de cuantos insultos, sectas y religiones dañadas tiene el mundo, abominando solamente la verdadera y católica: y tras esto solicitaron para

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

Chiar dacă era fervent catolică, Franța fusese de părere că protestanții erau încă prea puternici pentru a li se ține piept, hotărând sub conducerea lui Ludovic al XIII-lea și a cardinalului Richelieu să intre în război împotriva habsburgilor care reprezentau o importantă amenințare pentru Franța, înconjurată din toate părțile de posesiunile casei de Habsburg. Pe de altă parte, documentul este interesant pentru creionarea portretului de trădător al lui Gabriel Bethlen, imagine care se transformă într-un laitmotiv, un model cultural al războiului de treizeci de ani. Figura lui Bethlen apare în juxtapunere cu cea a Porții, cunoscută susținătoare a menținerii lui Bethlen pe tron. Conform documentului, regele Franței, cel dintâi fiu al Bisericii, nu ar fi trebuit să se însoțească cu „asemenea lume", de unde deducem disprețul față de trădători precum Bethlen.

Ludovic al XIII-lea mai este acuzat că prin acțiunile sale face ca balanța să se încline de partea „Gaborului", a turcilor și a tătarilor (iată încă o dată juxtapunerea lui Gabriel Bethlen alături de turci, ceea ce îl transformă, practic, în mentalul colectiv al epocii într-unul dintre cei mai mari dușmani ai Creștinătății, căci ce amenințare suferise mai mare Europa creștină decât cea venită din partea Porții sau, în acest caz, a aliaților săi?):

> (trad.) Ajutați pentru ca sfintele moaște pe care le aveți în Ungaria, Moravia, Boemia, Austria, Stiria, Cracovia, să ajungă în puterea Gaborului, a turcilor și a tătarilor și pentru ca străzile și piețele acestor provincii să se umple de urlete și să rămână templele voastre singure, iar religia voastră încetul cu încetul să dispară[3].

O acuzație similară de favorizare a dușmanilor catolicismului este adusă monarhului francez de către Pellicer y Tovar în *Defensa de España contra las calumnias de Francia* (1635), unde istoricul spaniol critică vehement politica externă a țării vecine: „haciéndose hermana del Gran Turco, Parienta de Suecia, Amiga de Olanda, Protectora de Ginebra, Aliada de Hugonotes, Calvinistas y Luteranos en sus provincias, en las de Hungría y Transilvania"/ „înfrățirea cu Marele Turc, înrudierea cu Suedia, împrietenirea

esta conspiración al enemigo sin treguas de la Cristiandad, el Turco, y a su falso y disimulado ministro, el Gabor, y lo que peor es que los mismos consejeros de Vuestra Majestad pretendieron cohechar a este mismo Gabor para que en las tierras del Imperio hiciese muertes, destrozos y estragos a traición".

[3] „Ayudad para que las reliquias de los cuerpos santos que tenéis en Hungría, Moravia, Boemia, Austria, Stiria, Cracovia, venga a poder del Gabor, de los Turcos y de los Tártaros y para que las calles y plazas de estas provincias se llenen de gritos y queden vuestros templos solos para que así vuestra religión con toda brevedad perezca (…)".

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

cu Olanda, protejarea Genevei, alianța cu hughenoții, calviniștii și luteranii în provinciile lor, în Ungaria și Transilvania" (Pellicer y Tovar 1635: 2).

Pellicer y Tovar pune politica lui Ludovic al XIII-lea pe seama dușmăniei cu Spania, afirmând că „din ură față de Spania și în contradicție cu toate tratatele de pace, s-a luat hotărârea de a se acorda multiple forme de sprijin olandezilor, sprijin permanent contelui palatin, Frederic al V-lea, donații generoase lui Gabriel Bethlen, tiranul Transilvaniei, care îi uzurpase tronul legitim lui Gabriel Báthory":

> En odio de España, y contraviniendo a los tratados de paz, se determinó dar largos y liberales socorros a los olandeses; continuas asistencias al Conde Palatino Federico Quinto; generosos donativos a Gabriel Bethlen Gabor, tirano de Transilvania, que tenía usurpada a Gabriel Bathory su legítimo Príncipe (Pellicer y Tovar 1635: 14-15).

Revenind la informația prezentată de documentul analizat, acesta nu se oprește aici, continuând campania denigratoare împotriva lui Gabriel Bethlen, pe care îl compară cu hughenoții:

> (trad.) Gaborul în Ungaria a făcut mare prăpad printre catolici, drept pentru care cel mai mare și mai eminent dintre hughenoții noștri l-a urmat, și chiar dacă nu a decapitat atât de mulți precum ai noștri, a renunțat să o mai facă, nu din milă, ci din zgârcenie, vânzându-i mai apoi la tătari și la turci, ceea ce a fost mai rău decât dacă i-ar fi omorât[4].

Documentul adresat lui Ludovic al XIII-lea menționează și motivul pentru care izbucnise războiul: „ca să fie pus Gaborul rege în Ungaria, palatinul în Boemia, olandezii să fie stăpâni peste Țările de Jos" etc. Așadar, Gabriel Bethlen era unul dintre motivele care ar fi dus la izbucnirea războiului de treizeci de ani. Sunt expuse, de asemenea, principalele tipuri de microconflict: „(...) ducele de Savoia împotriva genovezilor, olandezii împotriva spaniolilor, palatinul contra împăratului (...) Gaborul împotriva catolicilor din Ungaria".

Documentul își continuă relatarea în stilul vehement, comparându-l pe Bethlen și pe cei asemenea lui, hoților, susținând totodată că niciun om, oricâd de perfid ar fi fost, nu putea să se facă avocatul diavolului, susținându-le cauza:

[4] „El Gabor en Hungría hizo grandísimo estrago en los católicos, por lo cual el mayor y más eminente de nuestros hugonotes les siguió y si bien no degolló tantos como degüellan los nuestros, dejolo empero de hacer, no por misericordia, sino por avaricia, vendiéndoles después por esclavos a los a los mismos tártaros y turcos, que fue peor que matarlos".

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

> (trad.) Cauza Palatinului este aceeași cu a celui din Boemia, cu a hughenoților sau a Gaborului, și nu poate să existe un om atât de perfid încât să devină avocatul unor cauze atât de insolente. Cine să-l apere pe Gabor? Împăratul Ferdinand a fost ales rege al Ungariei și a fost încoronat, și chiar după răzvrătirea Boemiei, a continuat să stăpânească Ungaria. La mult timp după asta, Gaborul, cu o armată de barbari insolenți a invadat Ungaria, fără a fi fost ales sau a se fi încoronat vreodată acolo (...) deci nu are mai mult drept asupra Ungariei decât asupra Parisului din Franța. Cine poate să afirme că intențiile Gaborului sunt bune, iar ale împăratului, nu?[5]

În concluzie, documentul analizat este extrem de abundent în informații privitoare la felul în care Gabriel Bethlen era portretizat în Europa catolică, imaginea sa circulând nu numai în Franța, dar și cel puțin în Spania, dacă luăm în considerare faptul că din franceză, documentul a fost tradus în limba latină și ulterior în spaniolă. Pe de altă parte, fiind tradus în limba latină, este posibil ca el să mai fi circulat și în alte țări. Ne aflăm totodată în fața unui document extrem de complex, care pe lângă faptul că îi atrage atenția lui Ludovic al XIII-lea asupra politicii sale deviante, aduce în discuție probleme precum cauzele războiului de treizeci de ani, principalele alianțe, polarizarea politică și militară a forțelor europene. Avertismentul este însă și o „oglindă a principilor", care pune accentul asupra faptului că regele este părintele poporului său, revenindu-i responsabilitatea de a veghea asupra religiei creștine și a respectării învățăturilor ei. Atitudinea contrară atrăgea cu sine mânia lui Dumnezeu, o idee des întâlnită în epocă, pe care o regăsim și la Pedro de Ribadeneyra încă din anul 1597, când acesta scria că ființa și puterea regelui reprezintă participarea ființei și a puterii divine, motiv pentru care regelui îi era interzisă devierea de la preceptele creștine. În acest context, Gabriel Bethlen iese și mai mult în evidență prin trăsăturile diametral opuse pe care le reprezintă: trădare, avariție, erezie, falsitate, o imagine deloc măgulitoare, dar care trebuie înțeleasă într-un context mai amplu, în care cuvintele și literatura erau nu numai o modalitate de informare, ci și o formă de exaltare a anumitor idei propagandistice. În definitiv, o armă politică.

[5] „La causa del Palatino es es la misma que la de Bohemia, que la de los Hugonotes, que la de Gabor, y en fin que la de los ladrones, y no puede haber hombre tan perfido que de causas tan insolentas quiera ser abogado. ¿Pues al Gabor quién le defenderá? El emperador Ferdinando fue elegido rey de Hungría y coronado, y aún después de la rebelión de Bohemia poseyó a Hungría: mucho después desto, el Gabor, con ejército de insolentísimos bárbaros invadió Hungría, sin haberse jamás coronado ni elegido en él (…) y así no tiene más derecho a la Hungría que a París de Francia (…) ¿Y con qué alma se puede decir que la pretensión del Gabor es buena y la del Emperador no sino mala?"

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

Pe lângă informațiile înlesnite de avize cu privire la felul în care participarea Transilvaniei la războiul de treizeci de ani a fost receptată în Spania, este interesant de constatat că nici literatura de specialitate sau memorialistică nu a rămas indiferentă față de aceste informații, folosindu-se de valoarea lor istorică. Despre Transilvania în perioada 1618–1648 deținem două tipuri de surse: pe de o parte, **relatările directe** ale celor care la vremea respectivă s-au aflat în Transilvania cu diverse misiuni și care ulterior în memoriile lor au făcut referiri la evenimentele trăite (Diego de Estrada) și **relatările indirecte**, de fapt receptări ale informațiilor prezentate de avize și preluate de alte surse care le duc mai departe ecoul. O altă operă relevantă din punctul de vedere al informației oferite cu privire la războiul de treizeci de ani și, bineînțeles, la Transilvania, este *Quinta parte de la historia pontifical a la Majestad católica de don Felipe Cuarto, rey de las Españas y nuevo mundo*, publicată de Fray Marcos de Guadalajara y Xavier în 1630 la Barcelona. Cartea oferă o imagine de ansamblu a poziționărilor de forțe europene, motiv pentru care am inclus-o în corpusul acestui studiu.

Astfel, primele informații despre relațiile transilvano-spaniole în timpul războiului de treizeci de ani le regăsim în capitolul 111, unde autorul descrie felul în care Bethlen a reușit să ajungă stăpân al Transilvaniei în urma eliminării lui Gabriel Báthory. Încă din primele rânduri ni se înfățișează un Gabriel Bethlen în strânsă colaborare cu Poarta și un „dușman înverșunat și declarat al lui Gabriel Báthory, principele Transilvaniei" (Guadalajara y Xavier 1630: 250). Având în vedere imaginea de care predecesorul Sigismund Báthory s-a bucurat în istoriografia spaniolă a epocii (Sanz Ayán 2012; Sâmbrian 2010), nu este de mirare că *Historia pontifical* amintește moartea acestuia, survenită la Praga pe 27 martie 1613, cu mențiunea că „a fost acest principe al treilea din stirpea lui", cunoscut pentru „faptele sale de vitejie și marile lui victorii împotriva turcilor" (Guadalajara y Xavier 1630: 250), imagine confirmată de cercetările întreprinse anterior asupra avizelor și a literaturii de secol XVI ce îl menționează.

Revenind la Bethlen, autorul textului își exprimă încă de timpuriu dezaprobarea față de comportamentul acestuia, susținând că nu ar fi trebuit să ajungă la conducerea Transilvaniei și prezentând atrocitățile pe care acesta le comisese, ceea ce dusese la coalizarea forțelor imperiale:

> (trad.) În anul precedent fusese ales (ceea ce nu ar fi trebuit să se întâmple) Bethlen Gabor în acest principat, care, prefăcându-se că se va bucura de el în pace mai mare decât ceilalți înaintași ai săi, s-a trezit cu țara pe picior de război, divizată și bulversată pentru că rudele lui Báthory și imperialii, văzând că turcii lipseau, au început să se adune. Principalul motiv au fost lucrurile neomenoase pe care Gaborul le

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

> înfăptuise împotriva rudelor defunctului Gabriel Báthory care îi căzuseră pe mână (...) Cei care reușiseră să scape de mânia lui intraseră sub protecția împăratului[6].

Poarta refuzase să intervină militar împotriva împăratului, invocând armistițiul de douăzeci de ani încheiat la Zsitvatorok (11 noiembrie 1606). Totuși, pentru a-și justifica susținerea față de preluarea puterii în Transilvania de către Bethlen, sultanul a trimis împăratului o scrisoare reprodusă de *Historia pontifical* unde afirma că aflând de tirania cu care Gabriel Báthory guverna Transilvania, a fost de acord ca Bethlen să întreprindă o campanie de pedepsire a acestuia, urmând să urce mai apoi pe tron spre a guverna țara în pace (Guadalajara y Xavier 1630: 286).

Bethlen este portretizat, la fel cum se întâmplase anterior cu Gabriel Báthory, drept „principe tiran al Transilvaniei" (Guadalajara y Xavier 1630: 412), autorul cărții amintind susținerea de care se bucura Bethlen din partea protestanților pentru a pătrunde în Ungaria și a cuceri provinciile imperiale. După cum știm, în 1623–1624 și 1626, Bethlen, aliat cu protestanții antihabsburgici, s-a angrenat în mai multe campanii împotriva lui Ferdinand în Ungaria superioară, încheiate prin păcile de la Viena (1624) și Pressburg (1626). Un alt fragment al *Historia pontifical* continuă campania scrisă antibethleniană, numindu-l pe acesta „principe uzurpator al Transilvaniei, de religie grecească, vasal al turcului în Ungaria și chemat de către protestanți (...)" (Guadalajara y Xavier 1630: 414). Este pentru prima dată când întâlnim în istoriografia spaniolă de secol XVII referința la Bethlen – schismatic de rit grecesc. Desigur că din punctul de vedere al catolicilor, la vremea respectivă și ortodocșii erau considerați schismatici, dar asocierea lui Bethlen cu „religia grecească" este complet eronată și menită, credem noi, să îl prezinte pe principele Transilvaniei ca pe un schismatic cu orice chip, indiferent de rit sau proveniență. Nu este însă singura mențiune de acest fel. Câteva pagini mai târziu, *Historia pontifical* îl numește pe Bethlen „schismatic grec" (Guadalajara y Xavier 1630: 417). După spusele lui Marcos de Guadalajara, „nu ne putem referi fără lacrimi în ochi la cruzimile pe care gaboriștii le-au făcut împotriva catolicilor și a preoților" (Guadalajara y Xavier 1630: 416), afirmație ce îl îndreptățește pe prelatul spaniol să îl atace dur pe Bethlen.

[6] „Quedó electo el año precedente (que no debiera) Bethlen Gabor en este principado, el cual, presumiendo gozarle con mayor descanso y contento que ninguno de sus predecesores, halló la tierra en un punto puesta en armas, dividida y alterada porque los deudos de Báthory y los Imperiales, viendo a los turcos ausentes comenzaron a juntarse. El motivo y causa principal que tuvieron para ello fue venganza de las inhumanidades que usó Gabor con los parientes que pudo haber a sus manos del difunto Gabriel Báthory (...) Los que pudieron escapar de su ira se metieron debajo de la protección del Emperador".

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

Așa cum anticipam în momentul în care am inclus *Historia pontifical* în corpusul de documente asupra cărora ne-am construit ipotezele și demonstrațiile din această lucrare, opera lui Marcos de Guadalajara y Xavier, fiind redactată de către un prelat, a cuprins cu precădere informații și referiri de ordin religios, o abordare asupra cărora manuscrisele anterioare nu insistaseră prea mult, spectrul lor fiind mai mult politico-militar. Prin urmare, acest studiu vine să completeze portretul lui Bethlen, portret ce se dovedește la fel de complex ca și perioada căreia îi este integrat.

Dacă informațiile prezentate în avize și în cronici erau totuși accesibile unui număr relativ limitat de persoane, o mare parte a populației secolului al XVII-lea fiind analfabetă, nu același lucru se poate spune despre teatru, al cărui cuvânt vorbit ajungea la un public mult mai larg decât cuvântul scris. Teatrul reprezentat, indiferent de natura subiectului său, trebuia atunci, ca și acum, să rezoneze cu publicul, transmițând un mesaj pe care acesta îl decripta cu ușurință. Gabriel Bethlen și Transilvania erau, după cum am putut constata, cunoscuți la vremea respectivă, însă informația circula în cercuri mai restrânse. Nu ne putem aștepta ca spaniolul de rând să fi fost capabil să identifice Transilvania și pe conducătorii săi printre cei ai altor nații, întrucât cunoștințele lor erau precare, alimentate mai mult de poveștile soldaților ce se întorceau de pe front și nu de rapoartele căpitanilor spanioli care ajunseseră până în Ungaria și Transilvania. Tocmai de aceea, piesa pe care o vom descrie în continuare, *Cómo ha de ser el privado* de Francisco de Quevedo și care îl are printre personaje pe „ambasadorul transilvan" a fost reprezentată în fața curții spaniole cu ocazia căsătoriei la 25 aprilie 1629 a infantei Maria, sora regelui Spaniei, Filip al IV-lea, cu Ferdinand, regele Ungariei (Elliott 1989: 196).

În *Cómo ha de ser el privado*, scriitorul și totodată politicianul Quevedo amintește Europei poziția pro catolică pe care Transilvania o avusese până cu puțin timp în urmă. Evenimentele redate de piesă, corespunzătoare perioadei 1621–1629, sunt următoarele: urcarea pe tron a tânărului rege Filip al IV-lea în vârstă de 16 ani, vizita la Madrid a principelui de Wales pentru a peți mâna principesei Maria, moartea lui Baltasar Zúñiga, ministrul favorit al lui Filip al III-lea și unchiul ducelui de Olivares, ministrul favorit al lui Filip al IV-lea, cucerirea Bahiei (1 martie 1625), înfrângerea armatei anglo-olandeze la Cádiz (1625), nunta Mariei cu moștenitorul Ungariei etc.

Protagoniștii piesei sunt, deci, câteva dintre marile personalităţi ale istoriei europene din secolul al XVII-lea: regele Filip al IV-lea, ducele de Olivares, prinţul Charles Stuart sau ducele de Buckingham. În piesa amintită, unul dintre personaje este ambasadorul transilvănean, contracandidatul

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

prinţului Charles la mâna infantei Maria; însă sub hainele pretinsului ambasador se ascundea, de fapt, însuşi Ferdinand de Habsburg. Apariția lui nu este deloc întâmplătoare, acesta fiind împărat al Sfântului Imperiu Roman în perioada 1558–1564 și principe al Transilvaniei între 1551–1556, perioada în care în Transilvania s-au aflat mai mulți militari spanioli precum Juan Batista Castaldo (la origine italian din Lombardia) sau Bernardo de Aldana.

Totodată, interesul pentru evenimentele desfăşurate în Transilvania, manifestat cu intensitate după începutul războiului de treizeci de ani din cauza sprijinului oferit de Gabriel Bethlen contelui palatin, face ca personajul ambasadorului transilvan să capete, aşa cum se întâmplă mai mereu la Quevedo, conotaţii politice. De-a lungul celor trei acte ale piesei se face aluzie în repetate rânduri la scopurile comune pe care Spania şi Transilvania le aveau sau ar fi trebuit să le aibă, precum şi la vechea prietenie dintre cele două state, anterioară războiului de treizeci de ani.

În timpul unei conversaţii purtată cu Olivares, ambasadorul transilvan afirma că prietenia dintre Transilvania și Spania este veche[7] și că „legea, sângele şi statul ne unesc interesele” (Quevedo 2004: 125). Mentalul ce se perpetua în Spania era, încă o dată, acela de a-şi reprezenta Transilvania drept un aliat în lupta contra otomanilor şi a protestanţilor. De altfel, neapartenenţa la catolicism fusese şi motivul pentru care Charles Stuart fusese respins ca posibil soţ al Mariei (Sâmbrian 2013: 75).

În urma analizei celor trei tipuri de informații (un aviz, o cronică și o piesă de teatru), toate având în comun menționarea Transilvaniei și a lui Gabriel Bethlen în perioada 1618–1648, putem concluziona că firul propagării detaliilor s-a menținut practic intact la trecerea de la o sursă la alta, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că ele corespund unei mentalități comune existente în epocă despre evenimentele din Transilvania. Dacă ar fi existat discrepanțe de redare de la o tipologie la alta, atunci poate ar fi trebuit să ne punem întrebări asupra tipului de interes care a dus la redactarea fiecărei surse *per se*. Însă având în vederea unitatea de concepție și redactare, este clar că Spania, la toate nivelurile sale de propagare a informației atinsese un punct de acord comun: acela că dușmanii unității Creștinătății trebuiau incriminați de situația de scindare politico-religioasă din Europa, pedepsiți, atât militar

[7] „Del estado de las cosas
del nuevo gobierno resta
que me informéis, porque está
Transilvania muchas leguas
distantes para venir
muy informado, y es deuda
debida a nuestra amistad
antigua”.

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

cât și în scris, scrisul dovedindu-se o armă cu mult mai eficientă, întrucât dacă efectele înfrângerilor militare au fost resimțite numai de către participanții direcți la bătălii, ecoul surselor scrise este cu mult mai rezistent, ajungând după patru sute de ani la cercetătorul contemporan, care constată felul în care răzbunarea scrisă împotriva inamicului este, de departe, cea mai usturătoare și de lungă durată.

Bibliografie

Baena, Francisco, Inmaculada Casas și María Teresa Cuadros. 2013. Una biblioteca digital de prensa antigua. El caso de las relaciones de sucesos sevillanas (siglo XVI-XVIII). Revista Internacional de Historia de la Comunicación, 1 (1): 1-32.

Campo, Victoria. 1996. „La historia y la política a través de las relaciones en verso en pliegos sueltos del siglo XVII. Las relaciones de sucesos en España (1500-1750)". În *Actas del primer coloquio internacional Alacalá de Henares*, coordonat de Henry Ettinghausen, Víctor Infantes de Miguel, Augustín Redondo, María Cruz García de Enterría, 19-33. Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.

Díaz Noci, Javier. 2003. „Del suceso a la fiesta. La construcción del acontecimiento en el Siglo de Oro español a través de las relaciones sobre el sitio de Fuenterrabía". În *Encuentro de civilizaciones. Informar, narrar, celebrar*, 129-149. Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.

Elliott, John. 1989. *Spain and Its World 1500–1700*. New Haven: Yale UniversityPress.

1626. *Exhortación hecha al cristianísimo rey de Francia y de Navarra, Luis decimotercio, hecha con toda fidelidad, humildad y verdad, traducida de francés en latín y después en castellano.* Sevilla.

Guadalajara y Xavier, Fray Marcos de. 1630. *Quinta parte de la historia pontifical a la Majestad católica de don Felipe Cuarto, rey de las Españas y nuevo mundo*. Barcelona.

Pellicer y Tovar, José. 1635. *Defensa de España contra las calumnias de Francia*. Venecia.

Quevedo, Francisco de. 2004. *Cómo ha de ser el privado*. Ediție de Luciana Gentilli. Viareggio: Mauro Baroni.

Sanz Ayán, Carmen. 2012. Elementos para la construcción de la imagen ideal de un príncipe cristiano de frontera: Segismundo Bathory, príncipe de Transilvania. Hispania felix, 3: 213-249.

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)

Sâmbrian, Oana Andreia. 2010. La imagen de Transilvania en *El príncipe prodigioso* y *El rey sin reino* de Lope de Vega. Olmedo Clásico. Olmedo: 951-960.

Sâmbrian, Oana Andreia. 2013. *Convergențe româno-spaniole de la Renaștere la Modernism*. București: Editura Academiei Române.

BDD-V3087 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:57 UTC)